

EDYTA WOLTER*

Warsaw, Poland

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9895-6462>

EDUCATION FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION REALIZED BY THE ENVIRONMENTAL SOCIETY OF STANISŁAW STASZIC IN ŁÓDŹ IN “CZASOPISMO PRZYRODNICZE ILUSTROWANE” IN THE YEARS 1927–1939

Summary: The article describes the subject of indirect education (*mass media*) for the protection of nature realized by the Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź in “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane”, in the years 1927–1939. The article is based on the thematic and chronological structure. The chronological criterion applies in the framework of the substance-based division. In the process of scientific research an external and internal critique was undertaken concerning the historical sources, the hermeneutic understanding was applied.

Keywords: history of education, II Republic of Poland (1918–1939), Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź, “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” (1927–1939), indirect education for environmental protection (*mass media*).

“Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” (“Illustrated Periodical on Nature”) of Stanisław Staszic in Łódź¹ issued from March 1927 in eight volumes annually. The editor-in-chief was Edward Mieczysław Potęga. The editing committee was made by: A. Harszlikówna, J. Kaczanowski, Stanisława Konicówna, S. Somorowski, H. Wiśniewska (see: “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” 1927/1, cover). In the first volume of the analyzed periodical a report was presented from the activity of

* Edyta Wolter, dr hab., prof. UKSW, Faculty of History of Education and Enlightenment Department of Pedagogical Sciences Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; e-mail: e.wolter@uksw.edu.pl.

1 Publishing and the volume of the Environmental Society of St. Staszic, Łódź, ul. Nowo Targowa 24, next Park Sienkiewicza in Łódź. Compare: “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” St. Staszic in Łódź” 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), cover. Compare: “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” (“Illustrated Periodical on Nature”) of St. Staszic in Łódź 1928, year 2, volume 1, cover. Compare: “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” (“Illustrated Periodical on Nature”) of St. Staszic in Łódź and the Polish Environmental Pedagogical Society” 1930, year 4, vol. 1–2, cover.

the Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź prepared by the Society Management Board. It was written that on 28 January 1927 an informative and reporting meeting of the Society was held, during which the purposes of the Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź were specified (as enumerated in paragraph 2 of the Society Statute), such as:

- organizing environmental and sightseeing tours for members,
- providing support to school trips and trips of other societies by renting the travel equipment,
- gathering environmental specimen for comparative purposes,
- issuing environmental periodicals,
- taking care to secure valuable and rare natural specimen in accordance with the idea of environmental protection (keeping them for future generations) (compare: *Report of the General Assembly of the Environmental Society of St. Staszic in Łódź, 1927/1, p. 1–2*).

The second *Report of the Management Board of the Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź*. Based on the document, the Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź was organized during two “General Meetings” of Environmental Section Workshop of PTK (29 December 1926 and 19 January 1927) and the chairman was Edward Mieczysław Potęga to unite the environmentalists of all the Łódź province and to admit new members out of PTK (compare: *Sprawozdanie Zarządu Tow. Przyrodniczego...*, 1927/1, p. 2). It was emphasized that in December 1926 there were several speeches, among others by Marian Sokołowski entitled *Environmental protection* (with slides) and Waclaw Dzieciakowski’s entitled *The Natural Treasures of the Upper Silesia as a giant factor of economic growth* (compare: *ibidem*, p. 6-7). What is more, the subject reporting volume included the *Statute of Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź* (see: *Statut...*, 1927/1, p. 16–19) and a list of members of the Environmental Society of Stanisław Staszica in Łódź, most of whom were teachers (compare: *Lista członków Tow. Przyrodniczego...*, 1927/1, p. 176–178; compare: *Lista członków Tow. Przyrodniczego im. St. Staszic in Łódź (continuation)*, 1927/7, p. 225). Lists of Polish environmentalists were presented (the tables included personal data: name and surname, address, profession, field of environmental knowledge, completed studies/education, place of work, scientific works, collections) (compare: *Pierwsza lista adresów przyrodników w Polsce*, 1927/7, p. 263; compare: *Trzecia lista...*, 1928/1, attached pp. 4; compare: *Czwarta lista...*, 1928/2–3, attached pp. 6; compare: *Szósta lista...*, 1928/4, attached pp. 2; compare: *Siódma lista...*, 1928/2–6, attached pp. 2). There was also a text about the beginnings of the zoological garden in Poznań (1871) and about the city of Poznań receiving the animals in 1911 (compare: *Ogród zoologiczny w Poznaniu*, 1927/1, p. 155).

In the middle of 1928 changes were introduced in the title. From then on the periodical appeared as “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane”. Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach” (see: “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane...”, 1928/2–6, cover). On the other hand

in the middle of 1929 the periodical subtitle was changed into: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach" (see: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane...", 1929/2-6, cover), in 1930 into: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" (see: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane...", 1930/1-2, cover). In the year 1932 the periodical title was formed as follows: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929". In 1934 small editing changes were introduced in the title and from that time the periodical appeared as: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego od 1929" (see: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane...", 1932/1-2, cover; compare: „Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane...", 1934/1, cover) (further: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane"). The editor-in-chief was still Edward Mieczysław Potęga (see: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane").

The readers were regularly informed in the magazine about the activity of the Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź (see: *Z życia Towarzystwa Przyrodniczego...*, 1930/5-7, p. 234-241; *Z życia Towarzystwa Przyrodniczego...*, 1932/3-4, p. 152; *Sprawozdanie z działalności Zarządu...*, 1935/4-5, p. 126-129; Jarmolińska 1936/5-8, p. 173-176; Jarmulski 1936/5-8, p. 177-181; Kowalczyk 1936/5-8, p. 181-184). Since 1930 there were also texts about the activity of the Polish Environmental Pedagogical Society (see: Rewieński 1930/8, p. 295-297; compare: *Z działalności oddziału warszawskiego Polskiego...*, 1931/1-2, p. 98-99; *Z działalności Warszawskiego Oddziału...*, 1931/7-8, p. 341-342; compare: Kulesza 1931/7-8, p. 342-343). Stanisław Staszic's life history and interests were described. His scientific output was discussed, as well as its meaning, valuable remarks concerning fauna and flora, the development of geology and protection of dying out animals – views suitable for the modern idea of environmental protection (see: Maślankiewicz 1936/5-8, p. 105-116). The periodical printed reports and messages in the field of environmental protection (see: *Sprawozdania i komunikaty*, 1937/1-4, p. 82-85). It is worth to emphasize that volumes 1-2 of 1939 contained *Słownik przyrodniczy. Zoologia*, edited by Edward Mieczysław Potęga (see: Potęga 1939/1-2, p. 1-80). Whereas in volume 3-4 of 1939 a list of scientific institutions was published, among others the most important environmental museums, plants protection stations in Poland (Modrzejewska 1939/3-4, p. 128-143).

Articles devoted to the issues of environmental protection

In “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” there were environmental articles, which are the scientific basis of knowledge in the scope of ecology, environmental protection, such as J. Grochmalicki’s article entitled *About (with 12 drawings)* (see: Grochmalicki 1927/1, p. 123–137). Professor of the Warsaw Agricultural University, Franciszek Staff in *Appeal to the Polish teachers about a co-operation in preparing a map of fish breeding in the waters of Poland* justified the need of knowledge – as he put it – for moral reasons – the treasures of nature of the fatherland (compare: Staff 1927/1, p. 145–146). Paweł Borenstein, when he was considering the economic meaning of fish, he wrote about their alimentary value, the need to establish the protective periods/size (compare: Borenstein 1935/1–3, p. 65).

Dr Bogumił Pawłowski wrote about a multi-functional meaning of the snow cover for nature, especially protective and life-giving (see: Pawłowski 1928/1, p. 1–7). Professor Zygmunt Mokrzecki, in “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” issued an article devoted to the protection of nature in the aspect of Poland’s economics, justified the meaning of grain pest prevention (see: Mokrzecki 1928/7–8, p. 178–179). This subject was also undertaken by Jan Ruszkowski in his article *On the protection of plants against pests and vermin* (Ruszkowski 1928/7–8, p. 190–191). On the other hand Edward Mieczysław Potęga explained the value of protecting glacial erratics. He proposed to establish a Museum of Glacial Erratics (compare: Potęga 1928/7–8, p. 194–195; compare: Potęga 1930/1–2, p. 48–50). In this context, in the analyzed periodical there also appeared *An Appeal of the Society on the protection of glacial erratics in the local dailies*, not to destroy them during drainage system works to keep them for the ancestors like other countries in the world do (compare: *Apel Towarzystwa w sprawie ochrony głazów...*, 1928/7–8, p. 199–200).

Nature was regularly described in the periodical: forests, meadows, agricultural fields, dunes and sands, water plants, peat-bogs, trees worth protection (for example field elm/*Ulmus campestris L.*) (Kulesza 1929/3–6, p. 110–121; Kulejowski 1930/1–2, p. 55–56). There were texts on the protection of birds, the meaning of feeding them in winter (compare: Sokołowski 1929/7–8, p. 246–252). Dr Stefan Kreutz devoted attention to the protection of calm nature (stone, rock, minerals, caves etc.) (see: Kreutz 1929/7–8, p. 214–217). The protection of local nature was given special attention. In this context dr. Jan Erhard Patzner described plant community in the city forests in Łódź, referred to as environmental reserve in Polesie Konstantynowskie (see: Patzner 1930/1–2, p. 52–54). The meaning of the city forests was justified by Eugeniusz Grabda. He stated that the State Council for Nature Conservation devotes attention to green areas in the city, not only because they are beautiful and serve health (especially during walking trips), but also due to their educational value in the process of teaching environmental issues (compare: Grabda 1932/5–7, p. 257–261; compare: Kączkowski 1935/1–3, p. 133).

In the chapter entitled *Monuments of nature worth protecting and appearing in the area of the Łódź province* Kazimierz Kotkowski wrote about the status of the yew reserve in Jasień near Radomsko, gave numerical data concerning yew (see: Kotkowski 1930/5–7, p. 188–191; Kotkowski 1935/1–3, p. 85). Władysław Urbanek explained the meaning of yews (trees) before rental in the wieluńskie powiat (Urbanek 1931/3–4, p. 151–152). Stanisław Kulejowski wrote also about the need to protect the forest reserve (mixed forest) in Jasień (see: Kulejowski 1931/1–2, p. 61–67). K. Kowalczyk wrote oaks worth protecting in Kliszków Wielki near Sieradz and oaks in Kliszków Mały and published the photos of those trees (see: Kowalczyk, 1930/8, p. 272–274). He also wrote about the need of protecting junipers and presented their photos (Kowalczyk, 1931/1–2, p. 77–79). The need to protect old trees such as: elm, larch and oak was already signalled by Stanisław Wize (see: Wize 1931/3–4, p. 151; compare: Maćków 1932/5–6, p. 208), as well as by Kazimierz Kowalczyk (see: Kowalczyk 1931/7–8, p. 316; Kowalczyk 1932/1–2, p. 54–55; Kowalczyk 1932/5–6, p. 212–213; Kowalczyk 1934/1, p. 19–20; Kowalczyk 1934/2–4, p. 96; Kowalczyk 1935/6–7, p. 200–201; Kowalczyk 1935/8, p. 259), dr. Jan Erhard Patzer (see: Patzer 1932/1–2, p. 47), Stanisław Rumszewicz (see: Rumszewicz 1933/1–3, p. 139) and Jan Piotr Dekowski (see: Dekowski 1934/5–6, p. 196), who wrote also about a reserve near Tomaszów, where bisons lived (see: Dekowski 1936/1–2, p. 15–16). Edward Potęga wrote about the need to set up a reserve, in which maple alleys would be protected (Potęga 1938/1–2, p. 60–61). In the analyzed periodical there were also texts about spreading environmental knowledge and environmental protection in Łódź (see: Potęga 1932/3–4, p. 115). Among other things, there was a presentation to set up a bird reserve (see: *Ochrona przyrody w Łodzi*, 1938/7–8, p. 235).

Prof. Walery Goetel explained how to organize a National Park in Tatras (based on the parks of nature in the United States of Northern America). He stated that the Tatra mountains cannot be closed only for visitors and the collected fees should be assigned to maintain the above mentioned protected area (compare: Goetel 1934/1, p. 1–3). In the subject periodical there were many appeals for an urgent establishing of a National Park in the Tatras, according to the project of the State Council for Nature Conservation (see: Chrzanowski, Urbański 1934/1, p. 46). Therefore a resolution was published on 11 March 1934, which was undertaken by the Łódź Section of the Polish Tatra Mountains to express solidarity with the activity of the State Council for Nature Conservation (compare: *Zarząd Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego...*, 1934/2–4, p. 159).

Normative laws devoted to environmental protection were printed, such as: *Circular of the Province Police Commander in Łódź*, *Dr Torwiński on gathering information concerning environmental monuments in the area of the Łódź Province* addressed to all powiat police stations in the Łódź Province (see: *Okólnik Komendanta Wojewódzkiego...*, 1930/1–2, p. 47–48). Foreign legislature may also serve as an example, about which prof. Adam Wodziczko wrote (see: Wodziczko 1930/3–4, p. 89). In the analyzed periodical there were texts about environmental

monuments (see: *Godne ochrony zabytki...*, 1930/3–4, p. 97–103), the meaning of valuable servitude to protect plants in Poland (see: Gorjaczkowski 1932/7–8, p. 268–270) and abroad (see: *Ochrona przyrody w Afryce*, 1935/1–3, p. 94) and the role of predators in the world of nature.

Law on environmental protection

In “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” there were also excerpts of the *Law of 10 March 1934 on environmental protection* (Dz. U. from 1938,1–2, p. 54), signed by the President of the Republic of Poland Ignacy Mościcki, President of the City Council, Jędrzej Jędrzejewicz and the Ministry of Religions and Public Enlightenment Waław Jędrzejewicz. The readers learned that in chapter 1 of this document (entitled *Subjects and the content of protection, national parks, authorities and Nature Protection Fund*) it was decided that the following should be protected: the earth, its shape and formations, caves, still and running waters, waterfalls, water coasts, animals, plants, minerals and fossils, which need to be rescued for scientific, aesthetic, historical or commemorating reasons or due to their particular features of landscape, which were recognized as subject to protection (chapter 1 art. 1) (compare: *Ustawa o ochronie przyrody...*, 1934/2–4, p. 159). With respect to the type of subjects and purposes, the protection consists in:

- temporary or unlimited in time legal prohibition to do any or relevant changes in the subject or its surrounding,
- prohibition to use the subject, to hunt, fish, cut trees, destroy plants, contaminate water, change its coast, excavating soil, rock and minerals,
- prohibition to sell, buy and transport or export the protected subjects,
- prohibition to put tables, inscriptions or adverts on the subjects or in a given area,
- prohibition to construct buildings at all or up to a certain height or quality, setting up industrial or commercial objects etc.
- limitation of access to a given area, except for the owner, user and holder, their service workers and inhabitants,
- doing protective works and maintenance by the state: building protective walls, regulating the water level decrease, foresting the areas, planting, or building fences and adverts concerning the protection etc. (*Ustawa o ochronie przyrody...*, 1934/2–4, p. 159).

The Minister of Religions and Public Enlightenment in arrangement with the Minister of Agriculture and Agricultural Reforms after hearing the opinion of the State Council for Nature Conservation was able to introduce a disposition on particular species of plants and animals (art. 8 par. 1). In the areas with particularly beautiful landscape and rich in the peculiarities of nature, where environmental protection could not limit itself to particular subjects, but it should refer to their habitats in the area of at least three hundred hectares, the Council of Ministers

could set up a national park based on the disposition (art. 9 par. 1) (compare: *Ustawa o ochronie przyrody...*, 1934/2–4, p. 160–161). Whereas the management board and supervision belonged to the Minister of Religions and Public Enlightenment (art. 12 par. 1).

According to the subject Law the chairman of the State Council for Nature Conservation was the Minister of Religions and Public Enlightenment, who could do the activity of the chairman by his delegate (art. 13 par. 2). For the purpose of the protection of nature a special Fund of Environmental Protection as a legal person) was formed. The supervision over the FEP belonged to the Minister of Religions and Public Enlightenment in understanding with the Minister of Internal Affairs and Treasury issued regulations concerning the organization and activity of the Fund (art. 15 par. 1). Besides, the Minister of Internal Affairs in arrangement with the Minister of Religions and Public Enlightenment and the Minister of Agriculture and Agricultural Reforms could appoint special environmental guards and specify their rights and duties (art. 16 par. 1) (*Ustawa o ochronie przyrody...*, 1934/2–4, p. 162).

Societies and social organizations of environmental protection

Professor Władysław Szafer presented the activity of the State Council for Nature Conservation to the readers of “*Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane*”. He wrote about the conditions of appointing a social organization of environmental protection on 9 January 1927 at the VII Convention of NCEP in Warsaw: League of Nature Conservation, whose first chairman was Aleksander Janowski (Szafer 1927, p. 92).

The State Council for Nature Conservation from 1925 (in the beginning, from 1919, the Temporary Commission of Environmental Protection) (Grabda 1938/1–2, p. 54–58) as an advisory body of the Ministry of Religions and Public Enlightenment undertook actions to protect nature against the destruction of the “remnants of the inherent beauty of the Polish land, taking care about the landscape, plants, dying out trees and monuments of still nature” (*Państwowa Rada Ochrony Przyrody...*, 1927/7, p. 219). The Board of NCEP appealed in “*Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane*” to the Polish society so that social circles, as well as particular people (youths, adults, seniors) were among members of the League of Nature Conservation. It was explained that with very modest financial considerations (membership fees) it was possible to gather financial amounts enabling the State Council for Nature Conservation an immediate protection of the most vulnerable monuments of nature and a gradual buyout (from the hands of private owners) the most beautiful, scientifically most valuable areas to create reserves of nature (protection for future generations) (compare: *Państwowa Rada Ochrony Przyrody...*, 1927/7, p. 220). The following persons signed their names under the appeal: Aleksander Janowski (president of the Polish Sightseeing Society, chairman of the Organizational Committee of the League of Nature Conservation) and members of the League

Organizational Committee: Władysław Szafer (president of the State Council for Nature Conservation), Jan Gwalbert Pawlikowski (vice-president of the Council, President of the Section of Tatras Protection of the Polish Tatra Society), Walery Goetel (vice-president of PTS, delegate of the Council for border national parks), Bolesław Hryniewiecki (head of the Polish Botanical Society, chairman of the Warsaw Committee of the Council) (*ibidem*). There were texts in the periodical about the activity of particular sections of the League of Nature Conservation (see: *Z działalności Krakowskiego...*, 1935/4–5, p. 135–137).

The readers were informed about the popularizing activity of the State Council for Nature Conservation (see: *Sprawozdania i komunikaty. XIII Zjazd...*, 1931/1–2, p. 92–98; compare: *XIV Zjazd...*, 1932/1–2, p. 82–83; compare: *Z dorocznych obrad...*, 1933/1–3, p. 103–104; *Sprawozdanie z działalności Państwowej...*, 1934/1, p. 45–46) (publications, speeches, films of nature), progress in legislative works and foreign cooperation in the scope of environmental protection (the United States of America, Japan) (compare: Potęga 1929/1–2, p. 33–35; Kulejowski 1930/1–2, p. 39; Czerwik 1930/1–2, p. 44–47). There were appeals of the State Council for Nature Conservation, the Polish Tatra Society (with the section of Mountains Protection PTS), the Polish Sightseeing Society, League of Nature Conservation on stopping the construction of a cable way to Kasprowy Wierch (compare: *In connection with opening the cable way to Kasprowy* 1936, p. 39).

They wrote about the fact that the Ministry of Religions and Public Enlightenment took into account in the (new) curriculum of common schools and junior high school, the subject of protection of the fatherland nature (compare: Kulejowski 1930/1–2, p. 40). In 1937 the readers were reminded that the State Council for Nature Conservation (based on *The Law of 10 March 1934 on the protection of nature* and dispositions issued by the Ministry of Religions and Public Enlightenment in arrangement with the Ministry of Agriculture and Agricultural Reforms) was still an advisory authority of national administrative authorities for environmental issues. It was composed of 20–30 members appointed by the Minister of RPE in arrangement with the Ministry of Agriculture and Agricultural Reforms – whose scientific, applicative and social activity was a guarantee of proper actions for the sake of nature. The chairman of the Council was still the Minister of RPE, who assigned his deputy among the Council members – a delegate of the Ministry of RPE for environmental protection (compare: K.M. 1937, p. 223).

Environmental Trips

Professor of the Jagiellonian University, Władysław Szafer described the landscape, plants habitats, findings in the cave, he explained the genesis of the flore in Dolina Ojcowska. He stated that the area was worth recommending as the area of botanical trips (compare: Szafer 1928/5–6, p. 115–122). H. Jarmolińska justified the educational meaning of environmental observations during school trips (Jarmolińska 1930/3–4,

p. 116–119). Wacław Bryszewski gave useful tips in the process of organizing school trips and concerning gathering knowledge on the monuments of the cultural and natural heritage, folk costumes, literature, protected monuments. He emphasized that every participant of a school trip (teacher, student) should first be well prepared to be able to fully use this form of education (compare: Bryszewski 1936/1–2, p. 33–36).

It should be emphasized that in “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” there were many recommendations of the natural Tatra landscape during school trips. There were descriptions of the Tatra mountains, the beauty of the fir forest, there was emphasis on the meaning of the protection of the Tatras nature against damage (see: *Szkolna wycieczka botaniczna w Tatry*, 1933/1–3, p. 37–45).

Periodicals and other publications of the Environmental Society of St. Staszic in Łódź

Emil Jarmulski in „Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” presented environmental articles issued in pedagogical periodicals in the period of the II Republic of Poland. He enumerated particular works based on the following criteria: methodology, teaching programs, lessons, materials for speeches, library, workshops, educational tools, school garden, trips, protection of nature, museums, scientific articles. In terms of environmental protection he presented the output of natural sciences for the years 1919–1924. The following articles may serve as examples: J. Kawka’s *Święto sadzenia drzewek w Lubrańcu* („Życie Szkolne” 1924), J. Marszałkowa’s *Święto sadzenia drzewek* („Szkoła Powszechna” 1921), J. Motyka’s *Ochrona przyrody w szkole* („Rocznik Pedagogiczny” 1923), and articles written by St. S. entitled *Związek Przyjaciół Drzewek* („Szkoła Powszechna” 1921) (compare: Jarmulski 1928/5–6, p. 149–154). In the next years he enumerated articles concerning environmental protection, among others A. Kozłowska’s entitled *Ochrona przyrody a nauki przyrodnicze* („Szkoła i Wiedza” 1926/1927), J. Szczepaniec: *Ochrona ptaków na terenie szkoły powszechnej* („Życie Szkolne” 1925), p. Walerowicz pt. *Ochrona przyrody a szkoła powszechna* („Przyjaciel Szkoły” 1927) (compare: Jarmulski 1928/5–6).

In 1930, in the section *Sent books and periodicals*, there was a valuable article written by Walery Goetel entitled *Fighting for National Parks*, which appeared in the periodical “Wierchy” (*Książki i czasopisma nadesłane*, 1930/8, p. 302–305). There were also texts about a periodical „Ochrona Prirody” (Entity of the Russian Society of Environmental Protection) and there were articles devoted to the issues of environmental protection, published in the following periodicals: „Przyroda i Technika”, „Wszeczeńświat” (Entity of the Polish Environmental Society of Copernicus), „Ziemia” (Sightseeing biweekly), „Świat Zwierzęcy” (*Książki i czasopisma nadesłane*, 1930/8, p. 303; compare: “Ziemia”..., 1932/1–2, cover). There was also a presentation of a publishing content of an annual entitled „Ochrona Przyrody” (see: *Nowe wydawnictwa*, 1932/1–2, p. 87–88).

In the first volume of 1932 there was information added in the form of an advert about a periodical (for young environmentalists in the age of 12–16) entitled “Environmental Circle”, which will appear in March, May, September and in November (four volumes in 1932) named as seasons: “Spring”, “Summer”, “Autumn”, “Winter” (in titles). A list of co-authors creating the periodical was given: dr. W. Daszewska, J. Domaniewski, D. Gayówna, dr. A. Goldberg, prof. B. Hryniewiecki, dr. H. Jarmolińska, E. Jarmoliński, dr. J. Łukasiak, J. Maszewska-Knappe, prof. P. Ordyński, dr. T. Paszkowski, dr. J.B. Sokołowski, dr. K. Strawiński, dr. Z. Weyberg, J. Vieregowa, J. Żabiński. In further volumes of “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” they informed that in April 1932, the “Environmental Circle”, edited by E.M. Potęga was sent to the members of the Environmental Society of St. Staszic in Łódź and the Polish Environmental Pedagogical Society and to directors of common schools (*Z życia Towarzystwa Przyrodniczego...*, 1932/3–4, p. 153). It should be emphasized that the above mentioned periodical was also recommended in further volumes of “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” in the period of the II Republic of Poland (see: “Kółko Przyrodnicze...” 1936/1–2, p. cover).

Besides the works issued on the initiative of the Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź were enumerated, such as: W. Szafer’s entitled *Motives of the protection of nature*, p. Kreutz’s *On the protection of still nature* A. Wodziczko’s entitled *Protection of plant genres in Poland*, J. Sokołowski’s *Protection of birds* (see: *Wydawnictwa Towarzystwa Przyrodniczego...*, 1932/3–4, p. 168). And also the following works published thanks to the State Council for Nature Conservation, by dr. K. Gajl and dr. R. Kobendza entitled. *Bielany near Warsaw and the need to protect them* (1932) (*Wydawnictwa*, 1933/4, p. 149–152).

In 1934 the following periodicals were recommended again: “Wszechświat”, “Przyroda i Technika”, “Echa Leśne”, “Czasopismo Geograficzne”, “Ziemia”, “Orli Lot” (compare: *Czasopisma*, 1934/5–6, p. 229; *Czasopisma*, 1934/7–8, p. 285; *Czasopisma*, 1935/1–3, p. 95–96) and other works devoted to the protection of nature (Dyakowski, 1935/6–7, p. 175–176). In 1937 selected articles published in “Ochrona Przyrody” were recommended. Whereas in the last volume (and also last editing year) of the analyzed periodical before the outburst of II world war 45 publications were enumerated, devoted to the issue of environmental protection, among others, the earlier mentioned works by Władysław Szafer’s entitled *Motives of the protection of nature*, Adam Wodziczko’s entitled *Protection of plant genres in Poland*, Edward M. Potęga’s entitled *School reserves and experimental stations as well as new didactic means* (see: *Wydawnictwa Towarzystwa Przyrodniczego...*, 1939/3–4, cover). There was information (in the form of advertising) about a recommendation of the Ministry of Religions and Public Enlightenment as recommended for school use with a qualification for school libraries. In this context there was also a text in “Young Friend of Animals and Environmental Circle” – monthly devoted to popularizing natural sciences among young environmentalists.

Educational means

Helena Michcińska (Chairwoman of the Cinematographic Commission of the Polish Environmental Pedagogical Society) justified the educational value of environmental films in the process of school education, especially at biology and environmental classes. She stated that “contemporary school, when trying to be the school of work, enabled the research” (Michcińska 1929/3–6, p. 99). For this reason, practical methods and diversified educational means should be applied to enable the children to explore the natural environment.

It is already known that in II Republic of Poland for the first time film was used in the Polish schools (at that time it was a very modern tool for education). Dr Józef Mirski described German experience in this scope. He stated that a film meets its task as a useful didactic tool when it encourages youths and children to undertake cognitive, emotional and applicative activity. It may not become only – as Mirski had put it – “a moment of passive contemplation” (Mirski 1938/3–4, p. 125), but it should evoke interests and constitute an integral part of a lesson. The use of educational films should be strictly related with a teaching program of a given educational subject. Mirski informed readers that a commission was appointed at the Ministry of Religions and Public Enlightenment to organize a school film collection. The film collection is managed by the Film Institute of the Polish Telegraphic Agency in Warsaw (ul. Królewska 10).

In the periodical, which is the subject of the research analysis, it was also explained how school photographic workshops were created to serve as educational tool in the process of teaching nature and geography. The educational meaning of making photos was emphasized, prepared by students during school trips, especially the didactic aspect of documenting nature with a photographic camera (punctuality, cleanness, preciseness, reliability) (compare: Ordyński 1930/1–2, p. 25–29).

As Swystun described the didactic meaning of creating environmental libraries in junior high schools, after introducing a school reform in 1932. He explained the rules of creating and motivating students to read valuable books on environmental protection (see: Swystun 1937/7–8, p. 226–231). Edward Potęga devoted attention to the creation of school natural reserves and experimental stations and setting up natural habitats in aquariums, growing plants in pots and school gardens (in the context of didactic means in the process of school education). He stated that school natural reserves are to be the area of research, as well as the center of natural observation for teachers and local environmentalists (compare: Potęga 1937/7–8, p. 247).

Competitions for teachers

Management Board of Environmental Society of St. Staszic in Łódź, in: “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” announced competitions concerning

environmental protection. An example may be *Competition for work in the scope of environmental protection* for all teachers of common schools, high schools and seminars (not only for environmentalists). The purpose of the competition was to evoke teacher's interest in the issue of environmental protection, gathering materials to get acquainted with and to secure the monuments of nature in the area of the Łódź Province against damage. Individual and/or collective works should be sent to the address of the Environmental Society of St. Staszic in Łódź by 15 December 1930 (*Zarząd Tow. Przyrodniczego...*, 1930/5-7, p. 241).

In the analyzed periodical it was justified that nature science teacher's work for environmental protection was meaningful, especially in the process of explaining mutual dependencies of particular being in the natural system (Ordyński 1933/5-7, p. 173-174). The meaning of the teacher's scientific development was also emphasized, also in the aspect of spiritual growth (*Praca naukowa...*, 1938/3-4, p. 135).

Conclusion

On the basis of a qualitative analysis of the content of "Czasopismo Przyrodniczego Ilustrowane" of Stanisław Staszic Environmental Society it was stated that in the years 1927-1939 the dominating subject was the protection of live and still nature. Articles on nature were published on the above mentioned subject, excerpt from the *Law of 10 March 1934 on environmental protection*. There were articles about societies/social organizations on environmental protection, educational value of school trips, competitions for teachers on the protection of nature. Publications of the Environmental Society of Stanisław Staszic in Łódź were also published and other educational means, which serve ecological education.

Bibliography

- Apel Towarzystwa w sprawie ochrony głazów narzutowych, umieszczony w miejscowych dziennikach* (1928). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach" 1928, year 2, vol. 7-8, p. 199-200.
- Borenstein P. (1935). *Znaczenie gospodarcze ryb*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. St. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1935, year 9, vol. 1-3, p. 65.
- Bryszewski W. (1936). *Organizacja wycieczek szkolnych*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1936, year 10, vol. 1-2, p. 33-36.
- Chrzanowski B., Urbański J. (1934). *W obronie Parku Narodowego Tatrzańskiego*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1934, year 8, vol. 1, p. 46.

- Czasopisma* (1934). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1934, year 8, vol. 5–6, p. 229.
- Czasopisma*. (1934). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1934, year 8, vol. 7–8, p. 285–286.
- Czasopisma*. (1935). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1935, year 9, vol. 1–3, p. 95–96.
- "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1932, year 6, vol. 1–2, cover.
- "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1934, year 8, vol. 1, cover.
- "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane. Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach" 1928, year 2, vol. 2–6, cover.
- "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszic in Łódź and the Polish Environmental Pedagogical Society" 1930, year 4, vol. 1–2, cover.
- "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane" ("Illustrated Periodical on Nature") of St. Staszic in Łódź" 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), cover.
- "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane" ("Illustrated Periodical on Nature") of St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach" 1929, year 3, vol. 2–6, cover.
- Czerwik G. (1930). *Ochrona przyrody w Rosji Sowieckiej*. In: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1930, year 4, vol. 1–2, p. 44–47.
- Czwarta lista adresów przyrodników w Polsce*. (1928). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi" 1928, year 2, vol. 2–3, p. 6.
- Dekowski J.P. (1934). *Godne ochrony drzewa na terenie województwa łódzkiego*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1934, year 8, vol. 5–6, p. 196.
- Dekowski J.P. (1936). *Rezerwat bizonów pod Tomaszowem*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1936, year 10, vol. 1–2, p. 15–16.
- Dyakowski B. (1935). *Zestawienie i przegląd literatury botanicznej nadającej się na lektury dla młodzieży gimnazjalnej. Wskazanie dla bibliotek szkolnych w zakresie botaniki (Referat wygłoszony 26 IV 1935 roku na kursie, urządzonym przez Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego dla nauczycieli, kierowników bibliotek gimnazjalnych młodzieży)*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1935, year 9, vol. 6–7, p. 175–176.

- „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” z 1934 roku Nr 31, poz. 274. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929” 1938, year 12, vol. 1–2, p. 54.
- Godne ochrony zabytki przyrodnicze występujące na terenie województwa łódzkiego.* (1930). “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 3–4, p. 97–103.
- Goetel W. (delegat PROP). (1934). *Czem ma być Park Narodowy Tatrzański?* Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929” 1934, year 8, vol. 1, p. 1–3.
- Gorjaczkowski W. (1932). *Służba ochrony roślin w Polsce.* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 7–8, p. 268–270.
- Grabda E. (1938). *Organizacja ochrony przyrody w Polsce.* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929” 1938, year 12, vol. 1–2, p. 54–58.
- Grabda E. (1932). *Walka o lasy miejskie.* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 5–7, p. 257–261.
- Grochmalicki J. (1927). *O wędrówkach zwierząt (z 12 rycinami).* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszic in Łódź” 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), p. 123–137.
- In connection with opening the cable way to Kasprowy* (1936). “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929” 1936, year 10, vol. 1–2, p. 39.
- Jarmolińska H. (1930). *Obserwacje przyrodnicze na wycieczkach szkolnych.* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 3–4, p. 116–119.
- Jarmolińska H. (1936). *Dziesięciolecie Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi 1926–1936.* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1936, year 10, vol. 5–8, p. 173–176.
- Jarmulski E. (1928). *Artykuły przyrodnicze w czasopismach pedagogicznych.* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi” 1928, year 2, vol. 5–6, p. 149–154.
- Jarmulski E. (1931). *Artykuły przyrodnicze w czasopismach pedagogicznych.* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1931, year 5, vol. 5–6, p. 247–259.
- Jarmulski E. (1936). *Narodziny Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i „Czasopisma Przyrodniczego”.* “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow.

- Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1936, year 10, vol. 5–8, p. 177–181.
- Kączkowski J. (1935). *Sprawozdanie Komitetu Ochrony Lasku Bielańskiego*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1935, year 9, vol. 1–3, p. 133.
- Kotkowski K. (1930). *Obecny stan rezerwatu cisowego w Jasieniu obok Radomska*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 5–7, p. 188–191.
- Kotkowski K. (1935). *Utworzenie rezerwatu leśnego pod Radomskiem*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1935, year 9, vol. 1–3, p. 85.
- Kowalczyk K. (1930). *Stare dęby w okolicy Sieradza*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 8, p. 272–274.
- Kowalczyk K. (1931). *Godne ochrony Jałowce w powiecie łaskim*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1931, year 5, vol. 1–2, p. 77–79.
- Kowalczyk K. (1932). *Godne ochrony drzewa w pow. Sieradzkim*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 1–2, p. 54–55.
- Kowalczyk K. (1932). *Stare drzewa w dolinie rz. Warty-Widawki*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 5–6, p. 212–213.
- Kowalczyk K. (1934). *Godne ochrony drzewa na terenie województwa łódzkiego*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1934, year 8, vol. 1, p. 19–20.
- Kowalczyk K. (1934). *Zabytkowe drzewa na terenie województwa łódzkiego*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1934, year 8, vol. 2–4, p. 96.
- Kowalczyk K. (1935). *Godne ochrony dęby w Kamionaczu w powiecie sieradzkim*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1935, year 9, vol. 8, p. 259.
- Kowalczyk K. (1935). *Godne ochrony drzewa w pow. Sieradzkim*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1935, year 9, vol. 6–7, p. 200–201.
- Kowalczyk K. (1936). *Dziesięcioletnia działalność na polu ochrony przyrody*. „Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1936, year 10, vol. 5–8, p. 181–184.
- Kowalczyk K. (1931). *Stare drzewa w okolicy Lutomierska*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1931, year 5, vol. 7–8, p. 316.

- „Kółko Przyrodnicze. Czasopismo poświęcone rozpowszechnianiu nauk przyrodniczych wśród młodych miłośników przyrody”. *Rocznik V-ty. Wychodzi w 4-ech volumes: „Wiosna” „Lato” „Jesień” „Zima”*. Redaktor: E.M. Potęga i E. Jarmulski. (1936). “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929” 1936, year 10, vol. 1–2, cover.
- Kreutz S. (1929). *O ochronie przyrody nieożywionej*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach” 1929, year 3, vol. 7–8, p. 214–217.
- Książki i czasopisma nadesłane* (1930). “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 8, p. 302–305.
- Kulejowski S. (1930). *Godna ochrony lipa pod Łaskiem*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 1–2, p. 55–56.
- Kulejowski S. (1930). *XII Zjazd Państwowej Rady Ochrony Przyrody*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 1–2, p. 39.
- Kulejowski S. (1931). *Realizacja idei ochrony przyrody na terenie woj. Łódzkiego*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1931, year 5, vol. 1–2, p. 61–67.
- Kulesza B. (1931). *Sprawozdanie z działalności Oddziału Poznańskiego PPTP za rok 1930/1931*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1931, year 5, vol. 7–8, p. 342–343.
- Kulesza W. (1929). *Flora okolicy Piotrkowa Trybunalskiego i Radomska*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi” 1929, year 3, vol. 3–6, p. 110–121.
- K.M. (w tekście tylko inicjały). (1937). *Państwowa Rada Ochrony Przyrody*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929” 1937, year 11, vol. 1–4, p. 223.
- Lista członków Tow. Przyrodniczego im. St. Staszica in Łódź* (1927). “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” (Illustrated Periodical on Nature) of St. Staszica in Łódź” 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), p. 176–178.
- Lista członków Tow. Przyrodniczego im. St. Staszica in Łódź (continuation)* (1927). “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” St. Staszica w Łodzi” 1927, year 1, vol. 7 (December 1927), p. 225.
- Maćków W. (1932). *Godny ochrony wiąz w Borzyszkowie*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 5–6, p. 208.

- Maślankiewicz K. (1936). *Stanisław Staszic (W 110-ą rocznicę śmierci)*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1936, year 10, vol. 5–8, p. 105–116.
- Michcińska H. (1929). *Film jako pomoc szkolna dla nauk przyrodniczych*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi" 1929, year 3, vol. 3–6, p. 99.
- Mirski J. (1938). *Film jako pomoc w nauczaniu*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1938, year 12, vol. 3–4, p. 125.
- Modrzejewska H. (1939). *Spis instytucji naukowych, zakładów i towarzystw polskich*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszic in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1939, year 13, vol. 3–4, p. 128–143.
- Mokrzecki Z. (1928). *Służba ochrony roślin i jej znaczenie w życiu gospodarczem Państwa (streszczenie odczytu, wygłoszonego na Zjeździe Przyrodników Województwa Łódzkiego w Łodzi 28 maja 1928 r.)*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach" 1928, year 2, vol. 7–8, p. 178–179.
- Nowe wydawnictwa* (1932). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1932, year 6, vol. 1–2, p. 87–88.
- Ochrona przyrody w Afryce* (1935). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1935, year 9, vol. 1–3, p. 94.
- Ochrona przyrody w Łodzi* (1938). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1938, year 12, vol. 7–8, p. 232–235.
- Ogród zoologiczny w Poznaniu* (1927). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi" 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), p. 155.
- Okólnik Komendanta Wojewódzkiego P.P. w Łodzi insp. Dr Torwińskiego w sprawie zbierania informacji dotyczących zabytków przyrodniczych na terenie woj. łódzkiego* (1930). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1930, year 4, vol. 1–2, p. 47–48.
- Ordyński P. (1930). *Szkolna pracownia fotograficzna na usługach nauczania przyrody i geografii*, "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1930, year 4, vol. 1–2, p. 25–29.
- Ordyński P. (1933). *Nauczyciel przyrodnik, jako czynnik kształtujący świadomych obywateli kraju*. "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica

- w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1933, year 7, vol. 5–7, p. 173–174.
- Państwowa Rada Ochrony Przyrody (Kraków). *Odezwa w sprawie przystąpienia do Ligi Ochrony Przyrody* (1927). “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi” 1927, year 1, vol. 7 (December 1927), p. 219.
- Patzner J.E. (1930). *Rezerwat przyrodniczy na Polesiu Konstantynowskim w Łodzi*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 1–2, p. 52–54.
- Patzer J.E. (1932). *Drzewa rezerwatu w łódzkim lesie miejskim*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 1–2, p. 47.
- Pawłowski B. (1928). *Znaczenie pokrywy śnieżnej dla roślinności*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi” 1928, year 2, vol. 1, p. 1–7.
- Pierwsza lista adresów przyrodników w Polsce*. (1927). “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” St. Staszica w Łodzi” 1927, year 1, vol. 7 (December 1927), p. 263.
- Potęga E.M. (1928). *W sprawie ochrony głazów narzutowych wykopanych na terenie Łodzi*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach” 1928, year 2, vol. 7–8, p. 194–195.
- Potęga E.M. (1929). *Działalność Państwowej Rady Ochrony Przyrody w roku 1928*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi” 1929, year 3, vol. 1–2, p. 33–35.
- Potęga E.M. (1930). *Łódzkie głazy narzutowe*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego” 1930, year 4, vol. 1–2, p. 48–50.
- Potęga E.M. (1932). *Prace na polu krzewienia wiedzy przyrodniczej w Łodzi*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 3–4, p. 115.
- Potęga E. (1937). *Szkolne rezerwaty i stacje doświadczalne, jako nowe środki dydaktyczne*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929” 1937, year 11, vol. 7–8, p. 241–247.
- Potęga, E.M. (1938). *Godne ochrony aleje klonowe przy drodze Konstantynów-Pabianice*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1938, year 12, volume 1–2, p. 60–61.
- Potęga E.M. (1939). *Słownik przyrodniczy. Zoologia*. “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929” 1939, year 13, vol. 1–2, p. 1–80.

- Praca naukowa nauczycieli jako czynnik rozwoju duchowego nauczyciela.* (1938). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1938, year 12, vol. 3-4, p. 135.
- Report of the General Assembly of the Environmental Society of St. Staszica in Łódź.* (1927). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane" ("Illustrated Periodical on Nature") of St. Staszica in Łódź" 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), p. 1-2.
- Rewieński L. (1930). *Z działalności Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1930, year 4, vol. 8, p. 295-297.
- Rumszewicz S. (1933). *Godne ochrony drzewa w powiecie brzezińskim.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1933, year 7, vol. 1-3, p. 139.
- Ruszkowski J. (1928). *O ochronie roślin przed szkodnikami i chorobami.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach" 1928, year 2, vol. 7-8, p. 190-191.
- Siódma lista przyrodników w Polsce.* (1928). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica in Łódź. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach" 1928, year 2, vol. 2-6, p. 2.
- Sokołowski J. (1929). *Ochrona ptaków.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego. Wychodzi rocznie w 8 zeszytach" 1929, year 3, vol. 7-8, p. 246-252.
- Sprawozdania i komunikaty* (1937). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1937, year 11, vol. 1-4, p. 82-85.
- Sprawozdania i komunikaty. XIII Zjazd Państwowej Rady Ochrony Przyrody* (1931). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1931, year 5, vol. 1-2, p. 92-98.
- Sprawozdanie z działalności Państwowej Rady Ochrony Przyrody w roku 1933* (1934). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1934, year 8, vol. 1, p. 45-46.
- Sprawozdanie z działalności Zarządu Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi za rok 1934* (1935). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica in Łódź from 1927 and the Polish Environmental Pedagogical from 1929" 1935, year 9, vol. 4-5, p. 126-129.
- Sprawozdanie Zarządu Tow. Przyrodniczego im. Stanisława Staszica w Łodzi, odczytane na Ogólnem Zebraniu dnia 28.01.1927 roku przez sekretarkę Zarządu p. S. Konicównę.* (1927). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane" St. Staszica w Łodzi" 1927, year 1, vol. 1 (march 1927), p. 2.

- Statut Tow. Przyrodniczego im. Stanisława Staszica w Łodzi.* (1927), in: "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane im. St. Staszica w Łodzi" 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), p. 16–19.
- Staff F. *Odezwa do nauczycielstwa polskiego w sprawie współdziałania w opracowaniu mapy rozszedlenia ryb w wodach Polski.* (1927). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi" 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), p. 145–146.
- Swystun J. (1937). *Organizacja biblioteki przyrodniczej i czytelnictwa w gimnazjum nowego typu.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1937, year 11, vol. 7–8, p. 226–231.
- Szafer W. (przewodniczący Państwowej Rady Ochrony Przyrody) (1927). *Liga Ochrony Przyrody.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi" 1927, year 1, vol. 1 (March 1927), p. 92.
- Szafer W. (1928). *Dolina Prądnika jako teren wycieczki botanicznej.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi" 1928, year 2, vol. 5–6, p. 115–122.
- Szkolna wycieczka botaniczna w Tatry.* (1933). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1933, year 7, vol. 1–3, p. 37–45.
- Szosta lista przyrodników w Polsce.* (1928). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi" 1928, year 2, vol. 4, attached pp. 2.
- Trzecia lista adresów przyrodników w Polsce* (1928). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi" 1928, year 2, vol. 1, attached pp. 4.
- Urbanek W. (1931). *Cisy w powiecie wieluńskim.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1931, year 5, vol. 3–4, p. 151–152.
- Ustawa o ochronie przyrody (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr 31, z dnia 14 kwietnia, poz. 274) (1934). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1934, year 8, vol. 2–4, p. 159.
- Wize S. (1931). *Godne ochrony drzewa w Zalesiu.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1931, year 5, vol. 3–4, p. 151.
- Wodziczko A. (1930). *Nowe rozporządzenie o ochronie roślin i zwierząt w Prusach.* "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1930, year 4, vol. 3–4, p. 89.
- Wydawnictwa* (1933). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1933, year 7, vol. 4, p. 149–152.

- Wydawnictwa Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszic in Łódź* (1932). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1932, year 6, vol. 3-4, p. 168.
- Wydawnictwa Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica* (1939). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1939, year 13, vol. 3-4, cover.
- Zarząd Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego „O Park Narodowy w Tatrach”* (1934). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1934, year 8, vol. 2-4, p. 159.
- Zarząd Tow. Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi „Konkurs na pracę z zakresu ochrony przyrody* (1930). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1930, year 4, vol. 5-7, p. 241.
- Z dorocznych obrad Państwowej Rady Ochrony Przyrody* (1933). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1933, year 7, vol. 1-3, p. 103-104.
- Z działalności oddziału warszawskiego Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego* (1931). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1931, year 5, vol. 1-2, p. 98-99.
- Z działalności Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego* (1935). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego od 1929" 1935, year 9, vol. 4-5, p. 131-133.
- Z działalności Krakowskiego Oddziału Ligi Ochrony Przyrody* (1935). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodniczego Tow. Pedagogicznego od 1929" 1935, year 9, vol. 4-5, p. 135-137.
- Z działalności Warszawskiego Oddziału Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego* (1931). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1931, year 5, vol. 7-8, p. 341-342.
- Z życia Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszic in Łódź* (1932). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1932, year 6, vol. 3-4, p. 152.
- Z życia Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi. Cel i zadania placówek ochrony roślin w Polsce* (1930). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi i Polskiego Przyrodniczego Towarzystwa Pedagogicznego" 1930, year 4, vol. 5-7, p. 234-241.
- Z życia Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi. „Kółko Przyrodnicze”*. (1932). "Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929" 1932, year 6, vol. 3-4, p. 153.

„Ziemia” Dwutygodnik krajoznawczy ilustrowany Organ Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego pod redakcją dr Konrada Górskiego (1932). „Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 1–2, okładka.

XIV Zjazd Państwowej Rady Ochrony Przyrody (1932). „Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane Organ Tow. Przyrodn. im. St. Staszica w Łodzi od 1927 i Polskiego Przyrodn. Tow. Pedagogicznego od 1929” 1932, year 6, vol. 1–2, p. 82–83.

WYCHOWANIE DO OCHRONY PRZYRODY REALIZOWANE PRZEZ TOWARZYSTWO PRZYRODNICZE IM. STANISŁAWA STASZICA W ŁODZI NA ŁAMACH „CZASOPISMA PRZYRODNICZEGO ILUSTROWANEGO” W LATACH 1927–1939

Streszczenie: W artykule przedstawiono tematykę wychowania pośredniego (*mass media*) do ochrony przyrody, realizowanego przez Towarzystwo Przyrodnicze im. Stanisława Staszica w Łodzi na łamach „Czasopisma Przyrodniczego Ilustrowanego”, w latach 1927–1939. W konstrukcji artykułu został przyjęty układ/struktura problemowa i chronologiczna. Kryterium chronologiczne ma zastosowanie w ramach podziału rzeczowego. W procesie badań naukowych przeprowadzono krytykę zewnętrzną i krytykę wewnętrzną źródeł historycznych, zastosowano metodę krytyki hermeneutycznej/rozumienia hermeneutycznego.

Słowa kluczowe: historia wychowania, II Rzeczypospolita (1918–1939), Towarzystwo Przyrodnicze im. Stanisława Staszica w Łodzi, „Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” (1927–1939), wychowanie pośrednie do ochrony przyrody (*mass media*).